مۇھەممەت ئوسمان

قانلىق ھىدىر

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

مۇھەممەت ئوسمان

قانلىق ئىدىر

(تارىخي رومان)

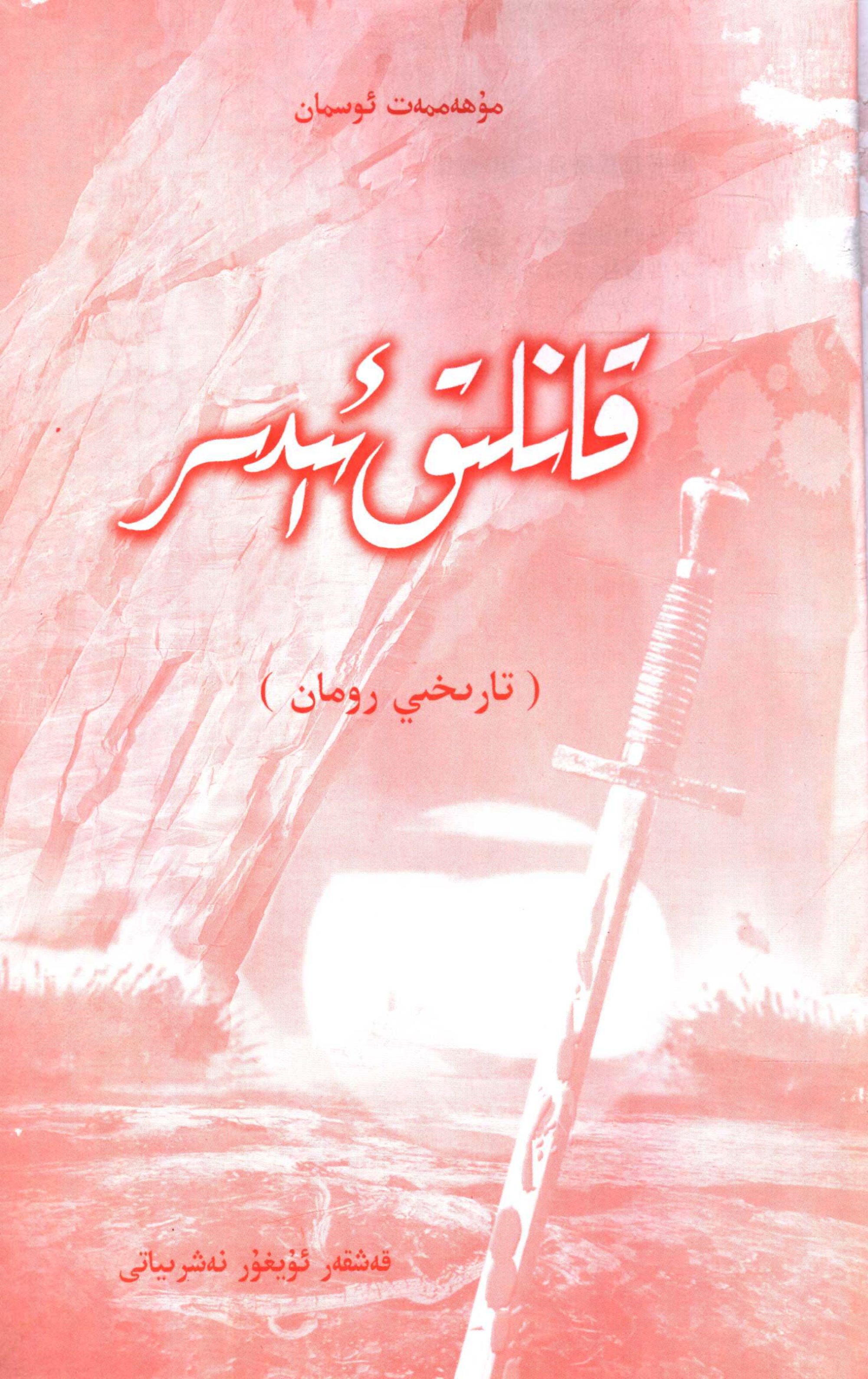

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

血染的山丘/莫汗迈提·欧斯曼著.—喀什:喀什维吾尔文出版社,2003(2006.4重印)
ISBN 7—5373—1199—4

Ⅰ.血… Ⅱ.莫… Ⅲ.长篇小说—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(2006)第035263号

责任编辑:图尔迪·库尔班·亚米古尔
责任校对:阿尔祖姑丽·斯迪克
技术编辑:姑丽巴哈尔·麦麦提依明

血染的山丘
(长篇历史小说)

作者:莫汗迈提·欧斯曼

喀什维吾尔文出版社出版发行
(喀什市塔吾古孜路14号　邮编:844000)
各地新华书店经销
喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷
850×1168毫米　1/32开本　11.625印张4插页
2003年11月第1版　2006年4月第2次印刷
印数:3070——6150 定价:18.50元

如有质量问题,请与我社联系调换　电话:0998—2653927

مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇردى قۇربان يامغۇر
مەسئۇل كوررېكتورى: ئارزۇگۇل سىدىق
تېخنىكىلىق مۇھەررىرى: گۇلباھار مۇھەممەتئىمىن

قانلىق ئېدىر
(تارىخىي رومان)

ئاپتورى: مۇھەممەت ئوسمان

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(قەشقەر شەھىرى تاربوغۇز يولى 14 ـ قورۇ، پوچتا نومۇرى: 844000)
جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرىدا سېتىلىدۇ
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1168×850 مم 1/32
باسما تاۋىقى: 11.625 قىستۇرما ۋارىقى: 4
2003 ـ يىل 11 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2006 ـ يىل 4 ـ ئاي 2 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 6150 —— 3070

ISBN7 — 5373 —1199—4/I. 328
باھاسى: 18.50 يۈەن
سۈپەتتە مەسىلە كۆرۈلسە ئالماشتۇرۇپ بېرىلىدۇ
تېلېفون: 2653927 — 0998

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب ناتونۇش يىگىت 1
ئىككىنچى باب يوپۇقسىز تاۋۇت 16
ئۈچىنچى باب تۆھمەت 45
تۆتىنچى باب قاراڭغۇ كۈنلەر 61
بەشىنچى باب سىرلىق شاپائەت 76
ئالتىنچى باب لەھەت ئىچىدىكى ھايات 90
يەتتىنچى باب خەيرلىك بىر كۈن 101
سەككىزىنچى باب يۇرتىغا سەپەر 124
توققۇزىنچى باب ئۆلۈم چاڭگىلىدىن قۇتۇلغانلار 143
ئونىنچى باب ئاغۇدىكى مەخپىي سۆز 162
ئون بىرىنچى باب يېڭى يېتەكچى 181
ئون ئىككىنچى باب ئاخىرقى قارار 197
ئون ئۈچىنچى باب كۈتۈش 208
ئون تۆتىنچى باب شەۋۋالنىڭ 15 ـ كۈنى 221
ئون بەشىنچى باب دەسلەپكى چېكىنىش 233
ئون ئالتىنچى باب ئادەتتىكىدىن قىسقا بىر كۈن 248

ئون يەتتىنچى باب ئۆز مۇشتىدا يېرىلغان باش 262
ئون سەككىزىنچى باب تاقالغان شەھەر 270
ئون توققۇزىنچى باب ئوت ئىچىدىن كەلگەن كۈلكە ... 280
يىگىرمىنچى باب بوھراندىكى نالە ـ زار 298
يىگىرمە بىرىنچى باب ئوتلۇق قەسەم 308
يىگىرمە ئىككىنچى باب قان ئىزدىگۈچىلەر 323
يىگىرمە ئۈچىنچى باب ئالماشقان باش.................. 332
يىگىرمە تۆتىنچى باب تۇيۇقسىز زەربە.................. 341
يىگىرمە بەشىنچى باب قانلىق ئېدىر 353

بىرىنچى باب

ناتونۇش يىگىت

كۆز ئاخىرلىشىپ قىش يېتىپ كېلىشىگىلا ھاۋانىڭ جۇدۇ-نى ئۆرلىدى، قوغۇشۇندەك بۇلۇتلار يەكەن ئاسمىنىنى قاپلاپ، قۇياش نۇرىنى توسۇۋالغان ئىدى. سوغۇق يىللاردىكىدىن بۇرۇن-راق چۈشۈپ، كۈندىن - كۈنگە كۈچەيگەن شىۋىرغان يېتىم - يېسىر، غېرىب - غۇرۋالارنى غەمگە چۆمدۈردى. كىشىلەر قىشنى قانداق چىقىرىش ئۈستىدە قايغۇرۇشاتتى. كۆڭلۈك ئىشلەپ تاپ-قىنىنى ئۇدۇللۇق يەپ، كېچىنى لەمپە ئاستىدا تۈنەپ ئۆتكۈز-گەنلەر بولسا، نەدە پاناھلانغۇدەك جاي باركىن دېگەندەك، دالدى-لارغا كۆز يۈگۈرتۈشەتتى.

يوقسۇللارنىڭ تارتىۋاتقان جاپاسى ئازلىق قىلغاندەك، ئۈچ كۈندىن بۇيان چۈشۈۋاتقان قار تېخىچە توختىمايۋاتاتتى. «قار خۇدانىڭ قەھرى، يامغۇر خۇدانىڭ رەھمىتى» دېگەن گەپنى كىم ئېيتقان بولغىيدى، شىۋىرغانلىق قار ئۆز قەھرىنى ئۆي - ماكان-سىز بىچارىلەرگە سانجىيتتى.

كەڭ ئېتىزلار، باغ - ئورمانلار، ئىمارەت - ئۆگزىلەر، ھەتتا پۈتۈن كائىنات كافۇردەك ئاپئاق خالاتقا پۈركىنىپ، گويا قاچاندۇر بىر كۈنى يۈز بېرىدىغان ئېچىنىشلىق تراگېدىيە ئۇ-

چۇن ئالدىنئالا تەزىيە بىلدۈرۈۋاتقان ماتەمداردەك تۇيغۇ بېرەتتى.

جىمجىت، قاراڭغۇ كېچىنى پەقەت ئاپئاق قار غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. تەننى شۈركۈندۈرىدىغان مۇشۇنداق سۇرلۇك كېچىدە تېخى تاڭ شەپىسى بولماي تۇرۇپلا، سوغۇق تەسىرىدىنمۇ ياكى ھايات قايغۇلىرىنىڭ ئەندىشىسىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر، توخۇلار جىملىقنى بۇزۇپ، ئارقا - ئارقىدىن چىللاشقا باشلىدى. توخۇلار ھامان تاڭ ئاتىدىغانلىقىدىن بەلگە بېرىپ خېلىدىن كېيىن ئەزان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئاندىن يەكەن شەھىرىدىكى 114 مەسچىتنىڭ مەزىنلىرى خۇددى كېلىشىۋالغاندەكلا تۇن جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ، كىشىلەرنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغاتتى. ئۆي - ئۆيلەردە چىراغ ياندى، قارا چىراغلارنىڭ پىلىلدىغان نۇرلىرى ئىشىك يوچۇقلىرىدىن ئاران - ئاران كۆرۈنەتتى. ئارقىدىن ئىشىكلەر غىچىلداپ ئېچىلىپ، ئادەملەرنىڭ قېقىلىپ يۆتىلىشلىرى، بوۋاقلارنىڭ يىغىسى، ئانىلارنىڭ پەپىلىگەن ئاۋازى كەلدى. دېمەك، ئەل يېڭى بىر كۈننى كۈتۈۋېلىش ھەلەكچىلىكىدە مورىلاردىن چىقارغان ئاچچىق تۈتۈنلەر قار ئۇچقۇنلىرىغا ئارىلىشىپ ئاستا - ئاستا غايىب بولۇۋاتاتتى.

ئۇزاق ئۆتمەي كىشىلەرنىڭ كوچىلاردىكى قېلىن قارنى غارسىلدىتىپ دەسسەپ ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىۋاتقان ئاياغ تىۋىشلىرى كۆپىيىشكە باشلىدى. بۇلار كوچا - كوچىلاردىن چىقىپ، بامدات نامىزىنى ئۆتەش ئۈچۈن مەسچىتكە كېتىۋاتقانلار ئىدى.

شۇنداق قىلىپ، تاڭ ئاتتى، كوچىلاردا ئادەملەر كۆپەيدى. خوتۇن - قىزلار ئىشىك ئالدىلىرىدىكى قارلارنى سۈپۈرگىلى تۇردى. يەكەن شەھىرىدە قەدىمدىن تارتىپ كۈندۈزلىرى مازاردا، كېچىلىرى بازاردا خوجايىنلىق قىلىشقا ئۆگىنىپ كەتكەن،

تورپاقتەك يوغان، قاۋاشقا ئانچە مەيلى يوق، ئادەملەردىن تەپ تارتىپمۇ كەتمەيدىغان لالما ئىتلار كۆپ بولۇپ، شۇ تاپتا خۇددى ئەلنى كۆزگە ئىلمايدىغان سىپاھلاردەك ناۋايخانا، ئاشپۇزۇل، قاسساپ بازىرى قاتارلىق جايلارنى تىنتىپ يۈرۈشەتتى. يېنىدىن ئۆتكەنلەرگە مەنسىتمىگەن نەزەردە قاراپلا قوياتتى.

تاڭ شەپىقى تارقاش بىلەن بامدات نامىزى تاماملاندى، جامائەت نامازدىن يانغاندا مەسچىت ھويلىسىدىكى قارىياغاچ دەرە-خىنىڭ غولىغا چەمبەرچاس باغلانغان ياللىڭۋاشتاق، ئوتتۇرا بوي، كىيىملىرى جۇل - جۇل، پۇتىغا كالا تېرىسىدىن تىكىل-گەن چورۇق كىيىۋالغان، مۇسكۇلىدىن بىر خىل كۈچ تېمىپ تۇرغان گەۋدىلىك بىر يىگىت يۈز - كۆزلىرى پەرق ئەتكۈسىز دەرىجىدە قىپقىزىل قانغا بويىلىپ، بېشى ئۆلۈك چۈجىنىڭكىدەك ساڭگىلىغان ھالدا تۇراتتى. ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە بېشىغا ئۈچلۈق موزا، ئۈچىسىغا ئوخشاش فورما كىيىۋالغان ئىككى چېرىك بىلەن ئېگىز بوي، ئاقپىشماق، سېرىق ساقال، كۆك كۆز، 40 ياشلاردىكى رەۋزەشەب بېگى[1] ھېكىم ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى.

جامائەت تەقى - تۇرقى يەكەنلىككە ئوخشايدىغان يىگىتنىڭ پاجىئەلىك ھالىنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ قالدى. جامائەتتە ئەنسىز-لىك پەيدا بولۇشقا باشلىدى: «يەنە كىمنى تۇتار، نېمە گۇناھ قىلغان بولغىيدى؟ ئۇزايىدىن ھېچ ئوغرىغا ئوخشىمايدۇ، ئوغرى بولسا بۇنچە يېلىڭ - يوپۇڭ قالارمىدى؟ چاكاردەك قىلىدۇ، باينىڭ چىشىغا تېگىپ قويغان بولۇشى مۇمكىن، ئەتىگەندە ئۇنى بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىپ شېرىكىنى تاپىمىز دېيىشكەن ئوخشاي-دۇ، قىيناققا چىدىماي بىرەرسىمىزنى چىشلەپ تارتىپ قالسا

---

[1] رەۋزەشەب بېگى — كۆن - تۇن ئامبىلى.

نەس باسقىنى شۇ! خۇدايىم ساقلا، ئىسمىمىزنىمۇ بىلمەيدىغان
تۇرسا. ئەگەر ئۇنداق نامەردلەردىن بولغىنىدا بۇنچە ئازاب تارت-
قۇچە باشقىلارغا دۆڭگەپلا قۇتۇلغان بولاتتى…» چىرايىنى ئەندى-
شە قاپلىغان كىشىلەرنىڭ خىيالىدىن ئاشۇنداق ساراسىملىك
ئويلار ئۆتمەكتە ئىدى. ھودۇقۇپ كەتكەن جامائەت بۈگۈن كۈن
چىقىشقا قاراپ دۇئا قىلىدىغان ئادىتىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى. شۇ
چاغدا بىردىنلا رەۋزەشەب بېگى ھېكىم:

— جامائەت! بۇ ئادەمنى تونۇمسىلەر!؟— دېدى باغلاقلىق
يىگىتنى كۆرسىتىپ.

— …

— سىلەردىن سوراۋاتىمەن، بۇ ئادەمنى تونۇمسىلەر؟ —
رەۋزەشەب بېگى كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن يىگىتنىڭ ئېڭەك
ئاستىدىن يۇقىرى ئىتتىرىپ كۆتۈردى.

ئاڭغۇچە يىگىتمۇ سەل ھوشىغا كەلگەن ئىدى. ئۇ بېشىنى
كۆتۈرۈپ، نۇرغۇن ئادەمنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى
كۆردى. ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى سىرقىراپ قاتتىق ئاغرىۋاتاتتى،
قامچا زەربىدىن يېرىلغان چېكىسىدىكى جاراھەتتى تۇز قويغاندەك
ئېچىشاتتى، ئىككى بىلىكى مورىسىدىن كېسىپ تاشلانغاندەك
سېزىمىنى يوقاتقان ئىدى. ئارغامچا پېتىپ بوغۇم - بوغۇم
بولۇپ كەتكەن قوللىرى جۇۋۇنىڭ يېڭىنى ئەسلىتەتتى. بىچارى-
نىڭ بىردىنلا چىرايى كۆكىرىپ، بېشى ساڭگىلىدى، پۇتلىرى
يېرىم تىزلانغان ھالدا ئارغامچىنىڭ كۈچى بىلەنلا قارىياغاچ
غولىغا ئېسىلىپ قالدى. چېرىكلەردىن بىرى رەۋزەشەب
بېگىگە مەلۇمات تەردىقىسىدە ئېيتتى:

— ئۆلدى!

يەنە بىر چېرىك تۇتقۇنىنىڭ بۇرنىغا بىگىز بارمىقىنى تەگكۈ-
زۈپ تەستىقلىدى.

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

جامائەت دەۋرەپ بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ يېقىنلاشماقتا ئىدى.

— چېكىنىڭلار! — رەۋزەشەب ھېكىمبەگ گېلىنى كې- رىپ، جامائەتنى توستى، ئاندىن چېرىكلەرگە بۇيرۇق چۇشۇر- دى، — تېز يېشىڭلار!

باغلاقتىن بوشىتىلغان يىگىتنىڭ تىرىك ياكى ئۆلۈكلۈكىد- نى بىلگىلى بولمايتتى. يۈزلىرى قانغا بويالغان ئىدى، قاپقارا قاش - كىرپىكلىرى بىلەن خەت تارتقان بۇرۇتلىرى تېخى ئەمدىلا 20 ياشتىن ئاشقانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. ياش- لىقنىڭ قىرانلىق پەسلىگە قەدەم قويغان ناتونۇش يىگىتنىڭ خەۋپلىك ئەھۋالى جامائەتنى ئەندىشىگە سالماقتا ئىدى.

— ئېلىپ كېتىڭلار! — رەۋزەشەب ھېكىمبەگ چېرىكلەرگە قول شىلتىپ بۇيرۇق بەردى.

چېرىكلەر قانداق كۆتۈرۈپ مېڭىشنى بىلمەي تۇرغاندا، ئىمام ئاخۇنۇم يول كۆرسەتتى:

— ئاۋۇ تاۋۇتنىڭ ئۇستىنى ئېلىۋېتىپ، شوتىسىغا سېلىڭ- لار! قېنى ساۋۇر، ئابدۇرەھمان، تاۋۇتنى ئېلىپ كېلىڭلار! بىكار تۇرغۇچە بىكار ئىشلە دەپتىكەن، ساقچىلارغا ياردەملىشىپ ئاپىرىشىپ بېرىڭلار!

تۇنقۇن يىگىتنى تاۋۇتقا ياتقۇزغاندا، ئۇ گويا راستتىنلا مۇردىغا ئوخشاپ قالدى. جامائەت ئىچىدىن 80 ياشلار ئەتراپىدى- كى پاكىز قىرىغان بىر بوۋاي چىقىپ سالماق قەدەم بىلەن تاۋۇتنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— رازى بول، ئوغلۇم! «كىمنىڭ ئەزىزى كىمگە خار بولماپتۇ»، سېنىڭمۇ ئاتاڭ، ئاناڭ بار بولغىيدى، بۇ ھالىڭنى بىلسە ئۆزلىرىنى قويارغا يەر تاپالماي، يۈرەكلىرى پارە - پارە بولۇپ كېتەر، خەير، ئاللا پاناھىدا ساقلىغاي! — دەپ، ئۇچى-

سىدىكى جۇۋىسىنى سېلىپ ئاۋايلاپ يېپىپ قويىدى. ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى مەڭزىنى بويلاپ سىرغىپ، ساقاللىرىدىن مەرۋايىتتەك تۆكۈلمەكتە ئىدى. بۇ ھالدىن جامائەتنىڭ دىللىرى ئېرىپ، بىچارە يىگىتنىڭ پاجىئەسى ئۈچۈن ئۇھسىنىپ ھەسرەت چېكىشتى. جامائەت ئارىسىدىكى ياشلاردىن بىرنەچچىسى ئۆزلۈكىدىن پەيدائىي بولۇپ تاۋۇتنى كۆتۈرۈپ ماڭدى. ئەمما، ئۇلار ئوردا مەھكىمىسىگە بېرىشنىمۇ، زاراتگاھلىققا بېرىشنىمۇ بىلمەيتتى. ئەسلىدە زاراتگاھلىققا ئاپىرىلىشتىن بۇرۇن مېيىتنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلۈشى كېرەك ئىدى، لېكىن بۇ يىگىتنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلمىگەنلىكى ئۇلارنى گاڭگىرىتىپ، باشلىقنىڭ كۆزىگە قاراشقا مەجبۇر قىلدى.

ئۇ چېرىكلىرىگە:

— ئېلىپ مېڭىشىمامسەن! — دەپ كاركىرىدى. چېرىكلەرنىڭ بىرسى تاۋۇتنىڭ ئالدىنى، بىرسى كەينىنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ كەتتى.

— دىققەت! — رەۋزەشەب بەگ كۆپچىلىككە تەرتىپ ساقلاشنى ئاگاھلاندۇرۇپ ۋارقىرىدى، — سىلەر بۇ مۇتتەھەمنىڭ كىملىكىنى بىلمەيسىلەرغۇ! ئۇنداق بولسا قۇلىقىڭلارنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلاڭلار ئەمىسە!

ئۇ مانجۇچە فورمىنىڭ يېڭىدىن بىر پارچە خەتنى چىقىرىپ ئوقۇشقا باشلىدى:

«ئامۇخاسقا يېتىپ مەلۇم بولغايكىم، گۇناھكار توختى، پەيزاۋاتلىق، بۇ يىل 24 ياش، ئاتا ـ ئانىسىدىن كىچىك يېتىم قېلىپ، ئاتا تەرەپ تۇغقىنى سامساق دولاننىڭ قولىدا چوڭ بولغان، 10 يېشىدا پەيزاۋاتتىكى گۆرۈكەش مانجۇغا مالاي بولۇپ، ئات باققان. ئارىدىن بەش يىل ئۆتكەندە، سامساق دولان يەكەن سەككىز شەھەرنىڭ ھۆكۈمرانى ۋە بەگلىرىگە نارازى

بولۇپ، چىڭ سۇلالىسى خاقانىنىڭ ئادىللىقىغا شەك كەلتۈرگەنلىكى ئۈچۈن ھەپسىگە ئېلىنىپ، ئۆز ئەجىلى بىلەن زىنداندا ئۆلگەن. توختى ئۆچ ئېلىش نىيىتىدە گۆرۈخانىدىكى مانجۇدىن مانجۇچە تىل - يېزىقنى ئۆگىنىپ يامان غەرەزدە يۈرگەن، مانجۇ تىلىنى بىلگەچكە 〈توختى مانجۇ〉 دەپ نام ئالغان. بۇ قېتىم يەكەنگە تۇغقان ئىزدەپ كېلىپ، كوچىدا كېتىۋاتقان لەشكەرلەرنى بارمىقىنى چىنەپ ساناۋاتقانلىقىنى تىڭتىڭچىلار سېزىپ قالغان. سوراقتا تارتقاندا جاھىللىق قىلىپ گۇناھىنى تەن ئالمىغان. مەزكۇر ئۆتكۈزگەن گۇناھى ئۈچۈن ھەپسىگە ئېلىندى. كىمكى ئەمر - پەرمانغا ئاسىيلىق قىلىپ، پەيغەمبەر ئەۋلادى شاھ باھادىرخان ئەفرىدۇن ۋاڭ ئالىيلىرىغا يامان غەرەزدە بولىدىكەن، توختىغا ئوخشاش كۈنگە قالىدۇ. ئۆزى ھەپسىگە ئېلىنىپ، مال - مۈلكى خەزىنىگە تاپشۇرۇلىدۇ، ئەرلىرى ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنىپ، خوتۇن - قىزلىرى پاشالىق قىلىنىدۇ.»

رەۋزەشەب ھېكىمبەگ پالاڭ قەغىزىگە يېزىلغان خەتنى ئوقۇپ تۈگىتىپ، ئاۋايلاپ يۆگەپ، يەنە چاپىنىنىڭ يېڭىگە سالدى، ئاندىن تۇرۇپلا بىر ئىش يادىغا كەلگەندەك، چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ:

— بۈگۈن سۆزىمىز مۇشۇ يەرگىچە بولسۇن، بۈنىڭدىن كېيىن قەيەردىن چاتاق چىقىدىكەن، شۇ تەۋەدىكى مەسچىتنىڭ ئىمامى بىلەن ھېسابلىشىمەن، شەرىئەتتە «ھۆكۈمەتنىڭ ئەمرىنى تۇتماق ۋاجىپ» دېيىلگەن. ئىمام ئاخۇنۇم بۇنى ھەممە مۇسۇلمانلارغا ئوبدان ئۆگىتىشى لازىم! — دېدى - دە، مەسچىتنىڭ قارشى تەرىپىدىكى ئۈجمە شېخىغا باغلاقلىق ئېتى تەرەپكە بۇرالدى.

ئىمام:

— ھوي! — دەپ يېنىغا قارىشىغا، بوي - تۇرقى ۋىجىك،

يۈزلىرى قورۇق، شالاڭ ساقاللىق، تاز چىراي بىرسى ئات تەرەپكە ماڭدى. بۇ ئادەم مەسچىتنىڭ مەزىنى سۇلتان سوپى ئىدى.

رەۋزەشەب ئامبال ھېكىمبەگ چوڭ سۆزلىسىمۇ ئىچىدە جىددىيلىشىۋاتاتتى. سەۋەبى، توختىنى ئۈچ كۈندىن بۇيان ئۆزى سوراق قىلىپ، ئۇرۇش، ئېسىش، گاڭزىغا بېسىش قاتارلىق قىيناش ۋاستىلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئىشلەتتى. ئەمما، ھەرقانچە ئۇرۇنۇپمۇ دەلىل - ئىسپات بولغۇدەك بىرەر ئىقرارغا ئېرىشەلمىدى. ئەگەر ئۇ بىرەر پاكىتنى قولغا كەلتۈرۈپ توختىنىڭ ئىسيانچى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ چىقىدىغان بولسا، مۇھەممەت ئەفرىدۇن ۋاڭ تەرىپىدىن دەرىجىسى ئۆستۈرۈلۈپ، چوڭ مەنسەپكە مۇشەررەپ بولۇشىدا گەپ يوق ئىدى.

«توختى ئۆلگەن بولسىچۇ؟»

رەۋزەشەب ئامبال ھېكىمبەگنىڭ نەزىرىدە بىرەر ئادەمنىڭ ئۆلۈم - كۆرۈمى بىر چىۋىننىڭ ھايات - ماماتچىلىك ئانچىكى ئىش بولسىمۇ، بىراق توختى ئۆلسە ئۇنداق ئاسان قۇتۇلالمايتتى. چۈنكى، بۇ ئىشتىن ئەفرىدۇن ۋاڭ خەۋەر تاپقان ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ قورقۇنچاقلىقىغا باقماي، ئۇششاق ئىشلارغىچە كۆڭۈل بۆلەتتى. ياقا يۇرتتىن كەلگەن يېقىن كىشىلىرىدىنمۇ ئېھتىيات قىلاتتى. سىياسىي گۇناھكارلارنىڭ بىرسىنىمۇ تىرىك قالدۇرمىغانىنىڭ ئۈستىگە، ئەۋلادلىرىنىمۇ بىر باھانىلەرنى تېپىپ يوقىتاتتى. ئوردا ئىشلىرىغىمۇ تەجرىبىلىك بولۇپ، چىڭ سۇلالىسى ئەمەلدارلىرىنىڭ ھىيلە - مىكىرلىرىنى ئۆزلەشتۈرگەن ئىدى.

ئەفرىدۇن ئەسلىدە مۇھەممەد سەئىدۋاڭنىڭ ئوغلى بولۇپ، مۇھەممەد سەئىدۋاڭ مەلۇم دېھقانلار قوزغىلىڭى جەنۇبىي شىنجاڭنى ئىلكىگە ئالغاندا ئۆلگەن، ئوغلى مۇھەممەت ئەفرىدۇن

ئالته ياشتا قالغان ئىدى. مۇھەممەد سەئىدۋاڭ ئۆلۈپ توققۇز
ئاي ئۆتكەندە، چىڭ سۇلالىسى قوشۇنى قەشقەرنى ئىشغال قى-
لىپ، ئالدى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ سادىق كىشىسى مۇھەممەد
سەئىدنى سۈرۈشتۈرۈش ئارقىلىق ئوغلى ئەفرىدۇننىڭ ھايات
ئىكەنلىكىنى بىلدى ھەمدە چىڭ سۇلالىسى ئەمەلدارى «خەبەر
ئامبال جۇڭتاسى» تەرىپىدىن چىڭ سۇلالىسى خاقانىغا مەلۇم
قىلىنىپ، ئۇنىڭ جەنۇبىي شىنجاڭ خەلقىنى تىنچىتىپ تىزگىن-
لەشتىكى ئۈمىد چىرىغىنى يورۇتۇۋەتتى. چۈنكى، چىڭ سۇلالى-
سى يەرلىك خەلقلەرنى باشقۇرۇشتا شۇ مىللەتلەرنىڭ خائىنلىرى-
نى قامچا قىلىپ، بېيجىڭدا تۇرۇپ كۆزلىگەن يەرگە ئۇرالايتتى.
«ئات ئايلىخانغا، يول سارىخانغا» دېگەندەك، يەرلىك غالچىلارنى
مەنسەپ بىلەن گوللاپ، شۇلار ئارقىلىق خەلقنىڭ قان - تەرىنى
شورايتتى. ئاڭسىز خەلق ھەممە ئىشنى ئۆز ئەمەلدارلىرىدىن
كۆرەتتى، «ھالۋىنى ھېكىم يېدى، تاياقنى يېتىم» دەپ، ھە
دېسە ئۆز مەنپەئىتىنىلا كۆزلەيدىغان چىڭ سۇلالىسى ئەمەلدارلى-
رى ۋاقتى كەلگەندە غالچىلارغا قاراپمۇ قويمايتتى، شۇنداقتىمۇ
مۇھەممەد سەئىدۋاڭ ئەجدادلىرىدىن تارتىپ سادىقلىق بىلەن
خىزمەت كۆرسىتىپ كەلگەنلەر ئىدى، شۇڭا خاقاننىڭ ئۇنى
سۈرۈشتۈرۈپ ئۆزى يارلىق چۈشۈرۈشى بىكار ئەمەس ئىدى.
ئۇ خاقاندىن يارلىق كەلگۈچە خەبەر ئامبال جۇڭتاسىنىڭ سايى-
سىدا كۈتۈپ تۇردى. ھەش - پەش دېگۈچە ئارىلىقتا بىرقانچە
ئاي ئۆتۈپ كەتتى. كېيىنرەك يارلىق چۈشۈپ، ئەفرى-
دۇن «جاساق جۇنۋاڭ» لىق مەنسەپ بىلەن ئۆز يۇرتى تۇرپانغا
ۋاڭ بولدى. بۇ چاغدا ئۇ تېخى كىچىك بولغاچقا، ھاكىمىيەت
باشقۇرۇشنى بىلمەيتتى، خاننىڭ يارلىقى بىلەن مەخسۇس كىشى
تەيىنلىنىپ، خەبەر ئامبال جۇڭتاسىنىڭ قولىدا تەربىيىلەندى.
چىڭ سۇلالىسى تۇرپان، قۇمۇل خەلقلىرىگە «ئالتە شەھەر»

لىككە قارىغاندا بىرقەدەر ئىشىنەتتى، شۇ ۋەجدىن جەنۇبىي شىند-
جاڭغا تەيىنلىنىدىغان ئەمەلدارلار تۇرپان، قۇمۇلدىن تاللىنات-
تى. ئۇلار چىڭ سۇلالىسىنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقىپ، كۆتكى-
نىدىن نەچچە ھەسسە ئاشۇرۇپ خىزمەت كۆرسەتتەتتى. ئەفرى-
دۇن مەنسەپ تۇتۇش يېشىغا يەتكەندىن كېيىن، بېيجىڭ خانى
چاقىرتىپ مەخسۇس قوبۇل قىلدى ۋە ئۈچ ئوتۇغات بەردى.
شۇنىڭ بىلەن شەرىئەتتە سەئىد ئەۋلادىغا ھەرقانداق گۇناھ ئۆت-
كۈزسىمۇ ئۆلۈم جازاسى بېرىش جايىز بولمىغىنىدەك، ئەفرى-
دۇن ئۈچ ئوتۇغات خاسىيىتىدە تەڭ دەرىجىلىك مەنسەپدارلاردىن
پەرقلىنىپ، ئالاھىدە ئىشەنچ ئىمتىيازىغا ئېرىشتى، ھەممە يەر-
لىك خان - ۋاڭلاردىن ئۈستۈن تۇرىدىغان ئىلى جاڭجۇنىمۇ
ئۇنىڭ ئاغزىغا قارايتتى. بۇنداق پەۋقۇلئاددە مەنسەپ ئۇنىڭ
يۈرىكىنى كۆندىن - كۈنگە يوغىناتتى، خانغا تۆھپە تەييارلاش
يولىدا سېلىنغان ئالۋان - ياساق، باج - سېلىقنىڭ دەستىدىن
تۇرپان خەلقى قۇرۇق ئۇستىخانغا ئايلىنىپ قالدى.

ئەفرىدۇن مۇشۇنداق يول بىلەن نۇرغۇن ئالتۇن - كۈ-
مۈش، سوۋغا - سالاملارنى توپلاپ، 1852 - يىلىنىڭ بېشىدا
ئىشەنچلىك مۇلازىملىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا خاقانىنىڭ ھۇزۇرىغا
يەنە بىر قېتىم بېرىپ، كۆرسەتكەن خىزمىتىنى ئاپارغان بايلىق
بىلەن ئىپادىلىدى. بۇ نۆۋەت چىڭ سۇلالىسى خانى ئەفرىدۇننىڭ
ئەجدادلىرىغا ۋارىسلىق قىلىپ، ئالاھىدە ساداقەت بىلدۈرگىلى
بېيجىڭغا كەلگەنلىكىدىن مەمنۇن بولۇپ، ئۇنىڭغا مانجۇچە كى-
يىم - كېچەك تەقدىم قىلدى، نەچچە كۈن ئوردىدا تۇرغۇزۇپ
ھاردۇقى چىقىپ بولغاندىن كېيىن، خوتەن، يەكەن، يېڭىسار،
قەشقەر، ئۇچتۇرپان، ئاقسۇ، كۇچا، قاراشەھەردىن ئىبارەت
سەككىز شەھەرنىڭ ئومۇمىي ۋالىيلىقىغا تەيىنلەپ يولغا سالدى.
شۇنىڭدىن باشلاپ خاقانىنىڭ ئىلتىپاتىغا جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com